

Koncepcja sztuki i człowieka według Romana Ingardena

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Roman Ingarden, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 77.
- Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 29–30.
- Źródło: Roman Ingarden, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 77.
- Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 29–38.
- Źródło: Roman Ingarden, *O naturze ludzkiej*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 25.

Koncepcja sztuki i człowieka według Romana Ingardena

Źródło: domena publiczna.

Roman Ingarden w *Książeczce o człowieku* proponuje pewien eksperyment myślowy. Wyobraźmy sobie – pisze – że nagle giną wszystkie dzieła sztuki, wszystkie książki, teorie naukowe, filozoficzne, wszystkie państwa, ginie historia pokoleń, państw, świata... Można za Ingardenem postawić pytanie: Kim bylibyśmy, gdybyśmy nie słuchali muzyki i nie czytali książek? Jakie byłoby nasze życie bez sztuki, literatury, filmów, bez projektów domów, ulic i parków, bez edukacji? Czym byłoby takie życie? Kim byłby człowiek?

Twoje cele

- Przypomnisz sobie najważniejsze założenia fenomenologii.
- Przedstawisz koncepcję sztuki i człowieka Romana Ingardena
- Przeanalizujesz fragment *Książeczki o człowieku* Romana Ingardena.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat fenomenologii i Romana Ingardena, zapoznaj się z materiałami:

- [Czym jest fenomenologia?](#)
- [Główni przedstawiciele fenomenologii](#)
- [Człowiek w filozofii Romana Ingardena](#)
- [Roman Ingarden. Polski wkład w rozwój fenomenologii=](#)

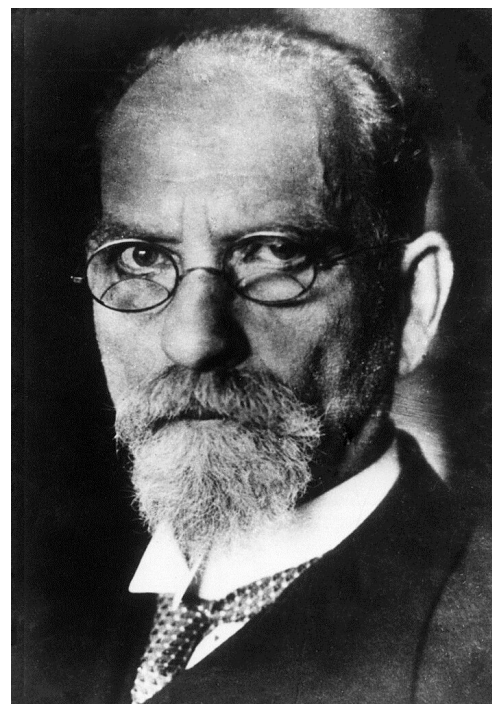
Roman Ingarden (1893–1970) jest jednym z najważniejszych filozofów polskich. Ten uczeń i współpracownik [Edmunda Husserla](#) (1859–1938), jeden z najwybitniejszych przedstawicieli szkoły fenomenologicznej, wybitny kontynuator koncepcji filozoficznych swego mistrza, ma wyjątkowe miejsce na mapie polskiej historii filozofii. Poza przedstawicielami szkoły lwowsko-warszawskiej, reprezentującymi nurt filozofii języka, jest Ingarden najbardziej rozpoznawalnym przedstawicielem polskiej XX-wiecznej filozofii. Szczególne miejsce w jego myśli zajmują zagadnienia estetyczne oraz etyczne. *Książeczka o człowieku* jego autorstwa jest wciąż aktualnym tekstem prezentującym spójną, antropologiczną i etyczną koncepcję człowieka, zaś teoria sztuki (zwłaszcza literatury) stanowi podstawę wciąż żywej metody badania tekstów kultury.

Podstawowe założenia fenomenologii

Fenomenologia jest oryginalnym kierunkiem filozoficznym powstałym na początku XX w. jako rodzaj kontynuacji klasycznej refleksji filozoficznej, ujętej w nowoczesną formę metodologiczną, alternatywną wobec poglądów pozytywistów i neopozytywistów. Fenomenologia zakłada, że możliwe jest uprawianie filozofii **przy zachowaniu jasności, precyzji, sensowności i prawomocności jej twierdzeń** oraz koncentracji jedynie na **faktach** – stanach rzeczy danych nam w **doświadczeniu**. Nie roszcząc sobie pretensji do badań w zakresie objętym przyrodoznawstwem, fenomenologia

zapropowała metodę poznawania świata, w szczególności świata kultury – ludzkich działań i wytworów oraz [wartości](#) im przypisywanych – oddaloną od analizy zagadnień metafizycznych i ograniczoną do analizy [fenomenów \(zjawisk\)](#) – tego, co bezpośrednio dane i dające się ująć w doświadczeniu zmysłowym.

Twórcą fenomenologii był **Edmund Husserl**, który odwołując się do ustaleń Kanta na temat ludzkich ograniczeń poznawczych, zaproponował metodyczny sposób przekroczenia świata fenomenów (zjawisk) i docierania do **istoty** rzeczy, ponieważ uważał, że w zjawiskach, które są doświadczalnymi, obiektywnymi odpowiednikami rzeczy, ujawnia się ich istota. Dlatego poprzez analizę tego, jak jawią nam się rzeczy, możemy dotrzeć do wiedzy pewnej o nich samych. Swą metodę nazwał, nawiązując znów do myśli wielkiego królewieckiego filozofa, „[analizą transcendentálną](#)” (inaczej „analizą fenomenologiczną”). Jej istota polega na analizie zjawisk w sposób „czysty”, pozbawiony wcześniejszych założeń, uprzedzeń, przekonań zakłócających świadomość poznającego i zaciemniających przedmiot poznania. Odrzucenie tych założeń Husserl nazywał „[redukcją fenomenologiczną](#) (transcendentálną)” albo „**wzięciem w nawias**” wszelkiej wiedzy, która wykracza poza to, w jaki sposób przedmiot poznania jawi się nam bezpośrednio – „naocznie”.

Edmund Husserl ok. 1910 r
Źródło: domena publiczna.

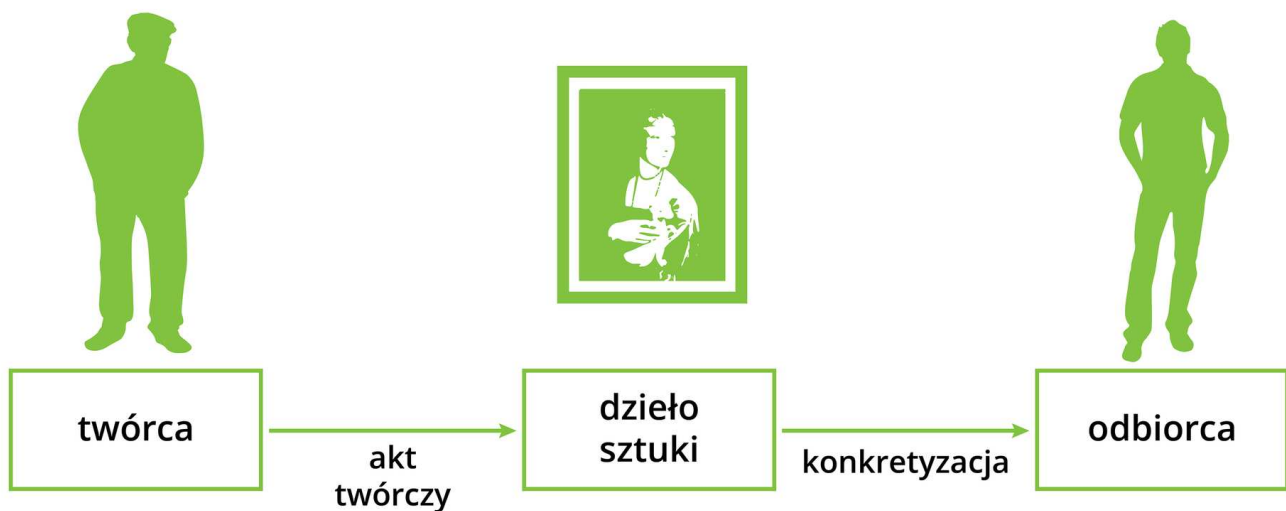
Innym fundamentalnym twierdzeniem Husserla było oddzielenie przedmiotów [świadomości](#) od jej aktów i wprowadzenie pojęcia [intencjonalności](#). Pojęcie to dotyczyło określenia swoistego nastawienia świadomości na ujmowane w niej przedmioty. **Roman Ingarden** uznał intencjonalność za odrębny (inny niż np. realny czy idealny) sposób istnienia przedmiotów. Intencjonalność w tym sensie dotyczyła istnienia w ludzkiej świadomości i dla ludzkiej świadomości. Intencjonalnie istnieją według fenomenologów m.in. takie treści ludzkiej świadomości, jak **sensy językowe**, **zawartość dzieł sztuki**. Ich intencjonalny charakter wyraża się w tym, że są one przedmiotem dla ludzkiej świadomości i poza nią nie istnieją. W swym najważniejszym

dziele z zakresu ontologii – *Sporze o istnienie świata* – Ingarden wbrew Husserlowi ostatecznie dochodził do [wniosków realistycznych](#), czyli uznał realne istnienie przedmiotów danych nam w doświadczeniu, a więc istnienie rzeczywistości poza naszą świadomością.

Myśl estetyczna Romana Ingardena

Ingardenowska koncepcja człowieka

W zakresie etycznym Ingarden podejmował problematykę ontologii (statusu bytowego) wartości etycznych, dotyczących ludzkiego działania, norm i sądów wartościujących. Zwracał uwagę na różnice pomiędzy wartościami a [dobrami](#), czy przeżyciami, np. różnice pomiędzy dobrem w sensie etycznym a pożytkiem w sensie praktycznym, czy przyjemnością w sensie psychicznym. Głównym dziełem antropologicznym, popularyzującym myśl etyczną Ingardena była niewielkich rozmiarów i przystępnym językiem napisana *Książeczka o człowieku* (1972).

Źródło: Englishsquare.pl, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ingarden pojmował człowieka jako istotę zanurzoną w kulturze, tworzącą świat kultury i wartości. Pisał on:

Roman Ingarden

” *O naturze ludzkiej*

Natura ludzka polega na nieustannym wysiłku przekraczania granic zwierzęcości tkwiącej w człowieku i wyrastania ponad nią człowieczeństwem i rolą człowieka jako twórcy wartości. Bez tej misji i bez tego wysiłku wyrastania ponad samego siebie człowiek zapada z powrotem i bez ratunku w swoją czystą zwierzęcość, która stanowi jego śmierć.

Źródło: Roman Ingarden, *O naturze ludzkiej*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 25.

Przekraczanie granic zwierzęcości polega według Ingardena na tworzeniu kultury – wytworów materialnych i niematerialnych, które tworzą ciągłość między pokoleniami ludzi, składają się na ludzką historię:

” Roman Ingarden

Człowiek i jego rzeczywistość

Człowiek tym się mianowicie m.in. odróżnia od [innych] zwierząt, że nie tylko opanowuje przyrodę w granicach bez porównania szerszych, niż to jest dostępne dla zwierząt, a nawet ją przekształca i przystosowuje do swych potrzeb i wymogów, ale nadto – i w tym leży jego rys istotny – że wytwarza sobie pewną zupełnie nową rzeczywistość, quasi-rzeczywistość. [...] Człowiek tę rzeczywistość wytwarza najwyższym swym wysiłkiem, nieraz trudem i ofiarą całego życia, największym wykwitem swej genialności. [...] Dopiero przez to, że wytwarza rzeczywistość, która ujawnia lub ucieleśnia w sobie wartości dobra, piękna, prawdziwości i prawa, że pozostaje w swym życiu, a przynajmniej w tym, co w życiu jego jest jedynie ważne, na służbie realizowania wartości w rzeczywistości przez siebie wytwarzanej, dopiero przez to osiąga swe właściwe człowieczeństwo, swe o człowieczeństwie jego stanowiące posłannictwo: staje się człowiekiem pośredniczącym pomiędzy tym, co jest tylko „przyrodą”,

a tym, co on jeno w przybliżeniu, jakby w odblasku może przeczuwać w ujawnionych i ucieleśnionych przez siebie wartościach.

Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 29–38.

Ingarden zwracał także szczególną uwagę na kwestię odpowiedzialności człowieka, która wiąże się dla filozofa z ludzką świadomością i z tym związaną gotowością przyjęcia konsekwencji za podejmowane przez siebie decyzje:

” Roman Ingarden

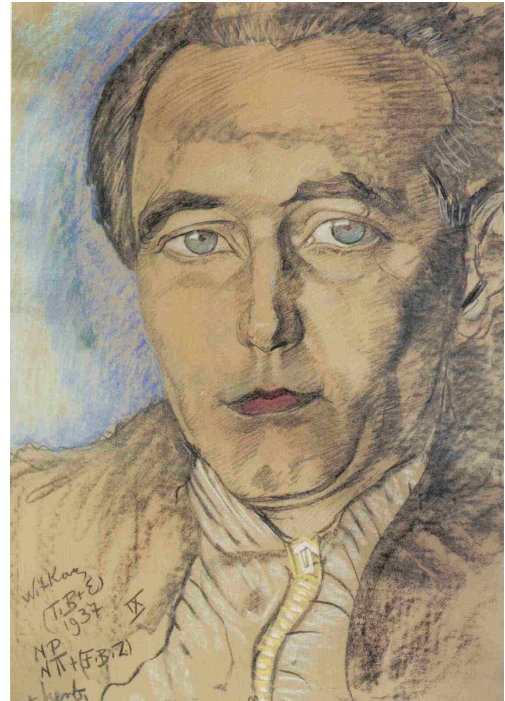
O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych

Tym „kimś”, tzn. sprawcą, który ma ponosić za coś

odpowiedzialność, może być jedynie jakiś człowiek. Ale nie każdy człowiek i nie w każdej

sytuacji. Jako sprawca rzeczywiście ponoszący odpowiedzialność wchodzi w rachubę tylko człowiek, który w momencie działania jest tego świadom i posiada wszystkie „normalne” zdolności niezbędne do opanowania sytuacji i który wreszcie coś czyni albo w momencie, w którym miał uczynić coś określonego, zaniecha uczynienia tego.

Źródło: Roman Ingarden, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 77.

Portret Romana Ingardena autorstwa Witkacego, 1937 r.

Źródło: domena publiczna.

Słownik

analiza transcendentálna

analiza docierająca do przedmiotu w sposób „czysty”, bez uprzednich założeń

byt czysto intencjonalny

byt istniejący tylko w świadomości i adresowany do świadomości

dobra

w aksjologii (teorii wartości) przedmioty, na których ujawniają się wartości, np. w przypadku wartości etycznych – określone działania lub intencje; w odniesieniu do wartości estetycznych – konkretne dzieła sztuki

fenomen (zjawisko)

(gr. *phainomenon* – to, co się jawi) – treść doświadczenia zmysłowego; to, jak ujawniają się rzeczy ludzkiej świadomości w doświadczeniu zmysłowym, oraz to, co odbieramy w naocznym, bezpośrednim doświadczeniu

intencjonalność

nastawienie świadomości na określone przedmioty, ujmowane w doświadczeniu; w teorii Romana Ingardena – sposób istnienia treści w świadomości

konkretyzacja

w teorii dzieła sztuki Romana Ingardena proces i efekt działania odbiorcy, uzupełniającego „luki i miejsca niedookreślenia” w schemacie dzieła sztuki wytworzonym przez artystę

realizm ontologiczny

stanowisko przeciwstawne idealizmowi, przyjmujące istnienie realnych bytów, niezależnych w bytowaniu od poznającego przedmiotu i jego świadomości

redukcja fenomenologiczna

ograniczenie poznania do naoczności, do tego, co bezpośrednio dane w doświadczeniu

świadomość

w ujęciu fenomenologicznym władza poznawcza pozwalająca ujmować dane doświadczenia w kategoriach myślowych

wartości

swoiste byty, ujawniające się w dobrach, realizowane przez ludzi w ich działaniach i wytworach oraz w ich odbiorze i ocenie, zależne do kultury, w której powstają i są aktualizowane

wartości artystyczne

wartości włożone w dzieło przez artystę wskutek jego zdolności/sprawności

wartości estetyczne

wartości natury i przedmiotów wytworzonych przez człowieka, aktualizowane w przeżyciu estetycznym – doświadczeniu jakości przedmiotów bez względu na ich użyteczność

wartości etyczne

wartości ludzkich czynów i intencji

Mapa myśli

Polecenie 1

Przeanalizuj mapę myśli i omów najważniejsze pojęcia Ingardenowskiej teorii estetycznej. Wskaż związki pomiędzy kluczowymi pojęciami tej teorii.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wyjaśnij związek między twórcą, odbiorcą i dziełem – przedmiotem estetycznym w teorii Ingardena.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Zinterpretuj poniższy fragment dzieła R. Ingardena i wyjaśnij, na czym polega specyfika ludzkiej działalności.

” Roman Ingarden

Człowiek i jego rzeczywistość

Człowiek tym się mianowicie m.in. odróżnia od zwierząt, że nie tylko opanowuje przyrodę w granicach bez porównania szerszych, niż to jest dostępne dla zwierząt, a nawet ją przekształca i przystosowuje do swych potrzeb i wymogów, ale nadto – i w tym leży jego rys istotny – że wytwarza sobie pewną zupełnie nową rzeczywistość, quasi-rzeczywistość.

Źródło: Roman Ingarden, *Człowiek i jego rzeczywistość*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 29–30.

Ćwiczenie 8

Jakie warunki określają ludzką odpowiedzialność za swoje czyny? Odpowiedz na podstawie poniższego fragmentu tekstu Romana Ingardena:

” Roman Ingarden

O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych

Jako sprawca rzeczywiście ponoszący odpowiedzialność wchodzi w rachubę tylko człowiek, który w momencie działania jest tego świadom i posiada wszystkie „normalne” zdolności niezbędne do opanowania sytuacji i który wreszcie coś czyni albo w momencie, w którym miał uczynić coś określonego, zaniecha uczynienia tego.

Źródło: Roman Ingarden, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, [w:] tegoż, *Książeczka o człowieku*, Kraków 1998, s. 77.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: **Koncepcja sztuki i człowieka według Romana Ingardena**

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;
- 3) przedstawia Romana Ingardena koncepcję człowieka i sztuki;
- 4) analizuje fragment *Książeczki o człowieku* Romana Ingardena (esej *Człowiek i jego rzeczywistość*).

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia najważniejsze założenia fenomenologii;
- przedstawia koncepcję sztuki i człowieka Romana Ingardena;
- analizuje fragment *Książeczki o człowieku* Romana Ingardena.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- burza mózgów.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie i wyświetleniu e-materiału, odczytuje uczniom temat zajęć oraz cele, a następnie prosi, by na ich podstawie uczniowie sformułowali kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Kim bylibyśmy, gdybyśmy nie słuchali muzyki i nie czytali książek? Jakie byłoby nasze życie bez sztuki, literatury, filmów, bez projektów domów, ulic i parków, bez edukacji? Czym byłoby takie życie? Kim byłby człowiek?

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgów i jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Następnie nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Sztuka i człowiek w myśli Romana Ingardena*. Uczniowie podają swoje propozycje odpowiedzi. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika multimedium w sekcji „Mapa myśli”. Uczniowie odczytują polecenia:
  - *Przeanalizuj mapę myśli i omów najważniejsze pojęcia Ingardenowskiej teorii*

estetycznej. Wskaż związki pomiędzy kluczowymi pojęciami tej teorii.

– Wyjaśnij związek między twórcą, odbiorcą i dziełem – przedmiotem estetycznym w teorii Ingardena.

Uczniowie pracują w parach. Następnie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.

3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie indywidualnie wykonują ćwiczenia nr 1–6 z sekcji „Sprawdź się”. Omówienie wyników na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenie nr 7.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienie poprawnej odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Zofia Majewska, *Świat kultury Romana Ingardena*, Lublin 2001.
- *W kręgu filozofii Romana Ingardena: materiały z konferencji naukowej*, red. W. Stróżewski, A. Węgrzecki, Warszawa, Kraków 1995.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.